

Komplexní pohled na problematiku obrany České republiky

Ústav mezinárodních vztahů v Praze vydal na podzim roku 1996 publikaci s názvem „**Bezpečnostní politika České republiky**“. Jde o dílo kolektivu kvalifikovaných autorů jak z vědeckých institucí, tak i relevantních resortů, hlavně ministerstev zahraničních věcí, obrany a vnitra.

V naší odborné publicistice, ale i v jiných odborných oblastech se sice vyskytuje řada článků a publikací zabývajících se problematikou obrany státu v nové situaci - po listopadu 1989, jsou však většinou obecně filozofického nebo politologického charakteru, usilujícího o výklad na bázi hodnotového rozboru nebo pak úzce odborné, nepostihující celou šíři východisek, přístupů, návodů a prognóz v dané oblasti.

Výše uvedenou publikaci Ústavu mezinárodních vztahů lze bez nadsázky pokládat za to nejlepší, co v dané oblasti v České republice vzniklo. Především je třeba ocenit komplexní přístup k řešení problémů a úkolů obrany našeho státu, a to nejen z hlediska jeho vnitřní situace, ale i jeho místa a úlohy v nové politické a geostrategické situaci jak ve střední Evropě, tak v Evropě vůbec. Plasticky ukazuje, že obrana státu je nejen otázkou politickou, vojenskou nebo vnitrostátní, ale také ekonomickou, sociální a ekologickou. Věnuje též pozornost oblasti, která bývá téměř ve všech relevantních pojednáních cudně opomíjena, a to zpravodajským službám jako neodmyslitelnému komponentu bezpečnosti.

Dalším výrazným kladem publikace je její věcnost. Bez zbytečných příkras a mnohoslovných pojednání podává jasně vypracované problémy včetně variant návrhů na jejich řešení. Právě zde, v syntetické části, spočívá její největší přínos.

Pro čtenáře očekávajícího beletristické podání bude až mrazivě věcná. Je to však nezbytné, protože jinak by nebylo možné tak širokou a komplexní problematiku vtěsnat do jediné knihy o 150 stranách.

Rovněž je třeba ocenit logickou stavbu publikace, která od bezpečnostních rizik a tendencí vývoje bezpečnostní situace včetně scénáře možných důsledků pro bezpečnostní politiku, přes návrh koncepce bezpečnostní politiky České republiky a jejích cílů vyúsťuje do návrhu struktury bezpečnostního systému i jeho celkového zajištění včetně zásad demokratické kontroly bezpečnostní politiky a ozbrojených sil.

Bezpečnostní politiku přitom chápe jako souhrnnou kategorii, která zahrnuje bezpečnost, obranu, ochranu občana i státu. Tvoří ji tři základní komponenty: zahraniční politika v relevantní oblasti bezpečnosti státu, jeho obranná a vojenská politika jakož i politika vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku.

Na základě tohoto pojetí je ucelěna i struktura publikace. Obsahuje dvě hlavní části.

První z nich se zabývá *analýzou a prognózou bezpečnostní situace* a patří sem diagnóza bezpečnostní situace, její prognóza a scénáře důsledků pro bezpečnostní politiku České republiky.

Druhá část je věnována návrhu koncepce bezpečnostní politiky České republiky a zahrnuje cíle této politiky a varianty jejího dosažení, systém bezpečnostní politiky, dále její logistické zajištění a zabezpečení demokratické kontroly. Každé z uvedených podoblastí je věnována samostatná kapitola, skloubená s obsahem a závěry předchozích statí.

V oblasti rizik a možného ohrožení vychází z toho, že vývoj ve světě bude pokračovat neřízeným a do značné míry chaotickým způsobem s možností prudkých a nekontrolovatelných změn, tedy celkově nerovnoměrně. Z toho vyplývají bezpečnostní rizika, která mají jak globální, tak i regionální úroveň. Z uvedeného pak vychází i charakteristika rizik a ohrožení pro Českou republiku, která jsou v publikaci velmi názorně a výstižně specifikována. Zde je snad trochu mírně nadsazen význam České republiky z hlediska její geostrategické polohy.

Pokud jde o zpracování částí týkajících se **tendencí ekonomického, politického a bezpečnostního vývoje**, je třeba s uznáním konstatovat, že jsou zpracovány brilantně a bez ohledu na některá tendenční přání nebo představy. Totéž lze říci o problematice vývoje mezinárodních organizací hlavně z hlediska jejich bezpečnostních aspektů, jakož i o tendencích vědecko-technického rozvoje, vojenství i aplikace práva ve vztahu ke kriminalitě. K velmi zdařilým patří i statě o scénáři globálního i evropského vývoje včetně spolupráce mezinárodních organizací na evropské úrovni, tj. Evropské unie, Západoevropské unie a NATO, jakož i o aktuální problematice rozšiřování NATO.

Z celkového rámce pak vychází **návrh koncepce bezpečnostní politiky** České republiky, který je možno považovat za jádro celé studie. Z obsahu vyplývá, že v dalším průběhu řešení problematiky není myslitelné, aby odpovědné orgány buď neformulovaly bezpečnostní politiku státu, nebo ji redukovaly pouze na možnost vstupu do NATO, vnitřní problémy obrany země, či armády ponechaly na okraji svých zájmů a péči o obranu by svěřily pouze částečně kompetentnímu vedení jednotlivých resortů.

Celkově se tato část publikace vyznačuje jasně formulovanými cíli bezpečnostní politiky České republiky v dohlédnutelném časovém horizontu do roku 2005, jakož i zájmy českého státu v oblasti bezpečnosti. Dále jsou zde stejnou formou uvedeny i základní cíle zahraniční politiky státu v oblasti bezpečnosti i cesty k jejich dosažení. Stať je uzavřena konstatováním, že k prioritám zahraniční politiky zde patří především členství v EU a ZEU, dobré vztahy se sousedy, zvláště s Německem, aktivní účast v NATO, efektivní regionální spolupráce ve střední Evropě a v neposlední řadě i dobrá a vyvážená východní politika. Ve vztahu k Německu je přitom na jiném místě formulován poznatek, že jeho členství v NATO je nejlepší zárukou proti jakýmkoliv případným expanzivním trendům v jeho politice.

Pokud jde o druhou základní oblast, tj. **obránnou a vojenskou politiku**, najde zde čtenář nejen exaktní vytyčení základních cílů této politiky, ale i jasné formulace hlavních cest k jejich dosažení. Kromě scénářů integrace České republiky do NATO jsou zde uvedeny i její výhody a nevýhody, tedy přesně to, co širší ale i odborná veřejnost v současné situaci (ať již z jakýchkoliv důvodů týkajících se nedostatečné informovanosti) nezná. V této části jsou uvedeny i varianty budoucího rozvoje Armády České republiky.

Obdobnou strukturu má i stať věnovaná základním cílům politiky vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku včetně cest k jejich dosažení.

Stát věnovaná bezpečnostnímu systému České republiky vychází z toho, že jeho základní funkcí je integrovat, koordinovat a řídit jeho jednotlivé prvky neboli subsystémy. Na tomto základě pak formuluje cílové chování systému, jeho strukturu a řízení. Celkové zajištění bezpečnostní politiky a bezpečnostního systému vyžaduje novelizaci nebo nové vypracování řady relevantních zákonů a dokumentů nadresortní povahy. Zde je nutno konstatovat, že právě v oblasti nedostatečné legislativy nutno spatřovat hlavní příčinu dosavadní nepropracovanosti bezpečnostního systému včetně jeho řízení a koordinace. Ani ostatní oblasti zajištění - finanční a ekonomické, jakož i kapacit průmyslové a vědecko-technické základny obrany - nelze podceňovat v souladu s nutností jejího upřednostňování v kontextu celkové ekonomické politiky státu.

Pokud jde o demokratickou kontrolu bezpečnostní politiky a ozbrojených sil, lze říci, že její hlavní zásady odpovídají požadavkům kladeným na vyspělou demokracii. Instituce vykonávající tuto kontrolu v České republice existují a půjde jen o to, aby uvedenou úlohu vykonávaly co nejlépe. Nutno rovněž souhlasit s tézí o tom, že přirozenou podmínkou demokratické kontroly bezpečnostní politiky a ozbrojených sil stejně jako jakékoliv jiné kontroly je odborná a profesionální kompetence jejích nositelů. Rozhodování v této oblasti, ať již na úrovni resortu, vlády či parlamentu, má-li být efektivní a zodpovědné, vyžaduje kromě toho dobrou informovanost a hlubokou objektivní analýzu, zbařenou jakýchkoliv konjunkturálních prvků.

Zde je třeba otevřeně přiznat, že v České republice bylo v oblasti bezpečnostní politiky a její realizace přemeškáno dosti času. Hlavně v resortech byla větší pozornost často věnována permanentní reorganizaci, ovlivňované nezdědká nekompetentními tlaky než vypracování jasné a reálné koncepce. Takový přístup bylo možno omluvit 2 - 3 roky po listopadu 1989, nikoliv však po sedmi letech. Z tohoto hlediska je jediným nedostatkem uvedené publikace skutečnost, že nebyla zpracována a vydána již dříve. Ovšem i tak by byl její vliv na odpovědné orgány pravděpodobně méně účinný.

Právě tuto skutečnost měli autoři publikace zřejmě na mysli, když v závěru doporučili především a zejména novému parlamentu a nové vládě co nejdříve formulovat českou bezpečnostní politiku, vytvořit tolik potřebný komplexní bezpečnostní systém státu a Bezpečnostní radu České republiky s jedním hlavním cílem: profesionálně zkvalitnit péči o bezpečnost státu a jeho občanů jako jeden z prvořadých zájmů a úkolů české politiky.

V tomto smyslu je možno považovat práci výzkumného týmu za dobrý podklad pro další rozhodování.

Kromě vlastního obsahu je nutno upozornit čtenáře na řadu příloh, vhodně ilustrujících její obsah a závěry. Především základní terminologie v oblasti bezpečnosti má zde jednotlicí úlohu podle zásady, že bez jednotného chápání pojmu nelze o věci diskutovat. Zvláště je třeba ocenit konečné zúčtování s termínem „vojenská doktrína“ a jeho nahrazení pojmem „vojenská strategie“, který nejen lépe vystihuje obsah, ale je i v souladu s terminologií budoucích spojenců. Z ostatních příloh je třeba vyzvednout vyčerpávající a přehlednou klasifikaci bezpečnostních rizik, které čtenář v žádné jiné dostupné publikaci nenajde. Určitou informační mezeru vyplňuje i příloha zabývající se nároky a požadavky spojenými s členstvím České republiky v NATO včetně rozboru nejdůležitějších ustanovení Severoatlantické (neboli Washingtonské) smlouvy z roku 1949 a Studie o rozšíření NATO, jakož i stanoviska vlády České republiky k této studii. Připojena je i studie Rozpočtového úřadu Kongresu USA o finančních nárocích spojených s členstvím v NATO. Zde je tedy

v kostce vše, co je třeba vědět před přijetím závěrečného rozhodnutí o vstupu do této organizace.

Řada tabulek o výši HDP na obyvatele a výdajích na obranu jak v procentech HDP, tak i na obyvatele umožňuje učinit si obraz o tom, co stojí bezpečnost, přičemž lze srovnávat mezi státy NATO a uchazeči o členství z řad států střední Evropy.

I celosvětový přehled ozbrojených konfliktů v letech 1989 až 1996 názorně dokumentuje závěry o tom, že zhroucení komunismu nepřineslo ani klid ani řešení mnoha existujících rozporů.

Grafické přílohy především geostrategického charakteru vizuální formou vhodně doplňují textovou část a mimo jiné poskytují přehled i o výdajích na zbrojení a počtech hlavních druhů bojové techniky.

V tabulce nazvané „jaderný klub“ se vloudila věcná chyba v tom, že Ukrajina je graficky znázorněna jako jaderná velmoc II. kategorie, ačkoliv v současné době již žádné jaderné zbraně nevlastní a má naopak status bezjaderného státu.

Pro posuzování některých socioekonomických rizik je účelná příloha ukazující na jedné straně rozdělení světového bohatství, na druhé pak dynamiku růstu obyvatelstva v téže dimenzi.

Závěrem lze konstatovat, že publikace je natolik zdařilá, že je sotva možné najít v jejím obsahu a metodice nějaký nedostatek. Lze ji jen doporučit k zevrubnému studiu jak poslancům parlamentu, tak i senátorům, jakož i koncepčním pracovníkům resortů podílejících se na vypracování a realizaci jednotlivých oblastí bezpečnostní politiky a v neposlední řadě i pracovníkům diplomatické služby a relevantních vědeckých ústavů.

Určitý počet publikací byl zaslán legislativním a exekutivním orgánům České republiky včetně příslušných resortů. Pokud jde o ostatní zájemce, je k dostání přímo v Ústavu mezinárodních vztahů, Praha 1, Nerudova 3.

Ing. Milan Štembera, CSc.